

Lietuvos profesionalaus teatro kūrėjai ir savo TALENTU pasaulyje pripažinimą pelnę iš ŽEMAITIJOS kilę režisieriai

Parengė Jurgis ŽELVYS

JUOZAS VAIČKUS

„Juozo Vaičkaus vaidmuo Lietuvos kultūros istorijoje – jis veikia ne tik ir ne tiek konkrečiais rezultatais, teatro ar kino kūriniais, bet kaip teatro, kino, kultūros lauko išjudintojas, spiritus movens, judinanti dvasia, kuri reiškiasi Vaičkaus kultūrininko, ugdytojo, švietėjo nenuilstamu veikimu.

Amžininkai pripažino Juozo Vaičkaus nuopelnus kūrybinio kelio pradžioje, vadino jį Lietuvos dramatos tėvu, – niekas negalėjo paneigti jo nuopelnų lietuviškų vakarų sąjūdyje, pedagogo talento ugdant aktorius, organizacinių sugebėjimų rengiant vaidinimus, gastroles, steigiant Lietuvoje profesionalų teatrą.

... Vaičkus pasiekė, kad tai, kas atrodė neįtikėtina, neįmanoma, tapo tikrove Lietuvos ir JAV lietuvių kultūriniam gyvenime: tai ir nuolatinė aktorių trupė, ir pirmoji vaidybos mokykla, ir profesionaliojo teatro įsteigimas, ir pastovaus lietuvių teatro JAV spektakliai, ir, pagaliau, nors ir po jo mirties, pasikeitė įsitikinimas, kad lietuviai kiną gali ne tik importuoti iš užsienio, kaip garsių markių automobilius, bet patys jį kurti. Jis veikė kaip ryški, Lietuvos kultūrą keičianti, kultūrą brandinanti asmenybė, kaip tikra kultūros lauką išjudinanti dvasia. Jo pradėti darbai lietuviškame teatre ir kine tebetęsiasi iki šiol. [...]

Aušra Martišiūtė-Linartienė, 2022 m.

Aušros Martišiūtės-Linartienės knygos „Juozas Vaičkus – lietuviško teatro ir kino spiritus movens“ (Vilnius, 2022) viršelis

Lietuvos profesionalaus teatro istorija neatsiejiama nuo žemaičių. 1920-aisiais, kai Kaune sausio 29d. pradėjusi veikti Lietuvių meno kūrėjų draugijos sudaryta Teatro taryba įsteigė pirmąjį profesionalų lietuvių teatrą (Dramos vaidyklą). Jo pirmąjį spektaklį (Hermano Sudermanno „Jonines“), parodytą Miesto teatro rūmuose (dabar Kauno muzikinis teatras), režisavo iš Mažeikių rajono Zastaučių kaimo kilęs aktorius ir režisierius Juozas Vaičkus (1885–1935), šiandien teisėtai vadinamas ne tik aktoriumi, režisieriumi, bet ir lietuvių profesionaliojo teatro kūrėju. Minėta Dramos vaidyklą 1922m. buvo suvalstybinta, 1925-aisiais po reorganizacijos tapo Valstybės teatru (veikė 1925–1940 metais), kuris 1944–1949, 1959–1990, 2004–2012 m. buvo vadinamas Kauno dramos teatru, o 2012 m. tapo Nacionaliniu Kauno dramos teatru.

Mažeikiškiai savo ruožtu J. Vaičkus dar vadina ir savo krašto lietuviško kultūrinio gyvenimo pradininku, nes ne kas nors kitas, o J. Vaičkus buvo

pagrindinis 1905 m. birželio 29 d. Mažeikiuose įvykusio pirmojo viešo lietuviško vakaro, kurio metu buvo parodytas pirmasis lietuviškas spektaklis – Dviejų Moterų (Gabrielės Petkevičaitės-Bitės ir Julijos Žymantienės-Žemaitės) komedija „Velnias spąstuose“. Jis įėjo į kultūros istoriją ir kaip pirmasis lietuviškas spektaklis, parodytas ne tik Mažeikiuose, bet ir visoje anuometinėje Kauno gubernijoje.

Su 1905-aisiais Mažeikiuose suburta vaidintojų grupė J. Vaičkus dirbo ir vėlesniais metais, kai po mokslų vasaros atostogoms sugrįždavo į gimtinę. 1907 m. jau viešai buvo skelbiama apie Mažeikiuose mėgėjų teatro pagrindais veikiančią J. Vaičkaus vadovaujamą „Skrajojančio teatro“ trupę. Ji gyvavo apie septynerius metus (1907–1914). Nuo 1911-ųjų vadinta Skrajojamuoju Juozo Vaičkaus teatru. Spektaklius režisuodavo J. Vaičkus. Jie buvo rodomi ne tik Mažeikiuose, bet ir daugelyje kitų Žemaitijos vietovių – gastrolių metu trupė vaidino beveik pusšimtyje gyvenviečių, spektakliai buvo parodyti apie 180 kartų. „Skrajojamojo teatro“ repertuare buvo daug tais metais ir kituose Žemaitijos mėgėjų teatruose vaidintų spektaklių, tarp jų ir „Gaila ūsų“, „Genovaitė“, „Likimo bausmė“, „Meilė galvon – velnias uodegon“, „Nutrūkusi styga“ ir kt.

Viena pagrindinių šio teatro aktorių buvo Mažeikių rajono Pikelių kaime gimusi dainininkė Morta Grikštaitė (1890–1977). Ji tapo J. Vaičkaus žmona. Kartu su ja spektakliuose vaidindavo Konstantinas Bužokas, Juozas Juodis, Mykolas Krypas, Jonas Motuzas, Teofilė Motuzaitė, Aleksandras Vaičkus ir kt. scenos mėgėjų. Dekoracijomis rūpinosi, taip pat ir vaidino Jonas Motuzas. Šis teatras turėjo ir savo virėją, scenos darbininką. Jiems daugiausiai darbo būdavo gastrolių metu.

Trupės veikla nutrūko prasidėjus Pirmajam pasauliniam karui, kai J. Vaičkus išvyko tęsti studijų į Sankt Peterburgą.

J. Vaičkus, kaip ir daugelis kitų ano meto gabių ir turėjusių galimybę mokslo siekti Žemaitijos jaunuolių mokėsi Latvijoje veikusioje Mintaujos (Jelgavos) gimnazijoje. Už priklausymą slaptai lietuvių moksleivių draugijai „Kūdikis“ jį, jau lankantį septintąją klasę, iš šios gimnazijos pašalino.

1915–1918 m. jis mokėsi Petrapilio (dabar

Juozas Vaitkus 1927 m. Čikagoje (JAV). Fotografas nežinomas. Nuotrauka iš Lietuvos teatro, muzikos ir kino muziejaus rinkinių

Sankt Peterburgas) universiteto Teisių fakultete ir imperatoriškoje mokykloje. Universitete įsigijo teisininko specialybę. Studijų metais lankė ir šiame mieste veikusią Aleksandros teatro dramos studiją, priklausė imperatoriškajai Ostrovskio vardo teatro draugijai. 1915–1916 m. Sankt Peterburge įsteigė pirmąją privačią lietuvių dramos mokyklą – vaidybos studiją, kurioje buvo ugdomi profesionalūs aktoriai lietuvių teatrui. Ją lankė apie 20 scenos menu besidominčių, aktorais norinčių tapti lietuvių. Šios studijos auklėtiniai sudarė 1920 m. Kaune pradėjusios veikti Dramos vaidykos aktorių trupės branduolį. Su J. Vaičkaus asmenybe susijęs tokių garsių Lietuvos aktorių kaip Ona Kurmytė (Mazurkevičienė), Viktoras Dineika, Teofilija Dragūnaitė (Vaičiūnienė), Petras Kubertavičius, Juozas Stanulis, Antanina Vainiūnaitė (Kubertavičienė) karjeros pradžia.

1918 m., baigęs studijas, J. Vaičkus sugrįžo į Lietuvą. Dar prieš tai, 1917-aisiais, jis Lietuvoje buvo subūręs naują „Skrajojamąjį teatrą“, kuris tais pačiais metais pradėjo rodyti spektaklius. 1918–1919m. šis teatras dažniausiai vaidindavo Vilniuje, o 1919–

(Nukelta į 6 p.)

1920 m. – Kaune. Gyvendamas Kaune J.Vaičkus aktyviai dalyvavo miesto kultūriniame gyvenime ir tapo vienu jau minėtos Lietuvos meno kūrėjų draugijos organizatorių, o šiai draugijai įsikūrus, – ir Dramos vaidybos vedėju bei režisieriumi. Šias pareigas jis ėjo 1921–1923 metais. Iš Lietuvoje tuo laikotarpiu jo režisuotų spektaklių didžiausio dėmesio sulaukė B. Laucevičiaus Vargšo „Žmonės“ (1918), K.Jasiukaičio „Alkani žmonės“ (1919), G. Landsbergio Žemkalnio „Blinda“ (1919), H. Ibseno „Šmėklos“ (1920), Hjalmaro Bergströmo „Karen Borneman“ („Gyvenimo balsas“, 1921).

Kartu su J. Vaičkumi Kaune teatro srityje tuo laikotarpiu aktyviai veikė ir kitas žemaitis – iš Jurbarko krašto kilęs aktorius, režisierius ir pedagogas **KONSTANTINAS GLINSKIS** (1886–1938), kuris, beje, kad ir gimęs Lietuvoje, į lietuviybę nepretendavo. 1920-aisiais, kuriant Kaune profesionalų teatrą (jau minėtą Dramos vaidyklą), čia gegužės 16 d. buvo įkurta mieste veikusias Juozo Vaičkaus ir Konstantino Glinskio trupės apjungusi vaidilų bendrovė „Anga“. K. Glinskis stovėjo ir prie Lietuvos profesionalios operos ištakų – režisavo dvi pirmąsias Kaune pastatytas operas: Džiuzepės Verdi „Traviatą“ ir Miko Petrausko „Birutę“. Dirbdamas Dramos vaidykoje ir Valstybės teatre jis režisavo net 31 spektaklį ir visuose juose pats vaidino.

J. Vaičkų jo kolegos apibūdindavo kaip itin darbštų, organizuotą, bet pakankamai sunkaus charakterio kūrėją. Į kompromisus jis retai kada eidavo. Susidomėjęs kino menu ir kilus nesutarimams tarp kolegų, jis 1923 m. išvyko į JAV. Jis, gyvendamas Brukljne, 1923–1928 m. dirbo kartu su čia gyvenusiais kino meno sritį išmanančiais lietuviais. Įsikūręs Niujorke, tęsė savo veiklą teatre ir įsteigė dramos studiją. 1924–1929 m. JAV veikė Juozo Vaičkaus dramos teatras, nuo 1928 m. – dar ir J. Vaičkaus įkurtas Jaunimo teatras. Jų repertuarą sudarydavo lietuviški spektakliai (iš viso J. Vaičkus čia jų režisavo daugiau negu 30). Juos dažniausiai rodydavo lietuvių kolonijose. Daugelyje jų J. Vaičkus ir pats vaidindavo, vienu metu jis net mėgino tapti Holivudo aktoriumi.

Na o 1929–1931 m. J. Vaičkus savo žinias gilino studijuodamas kino meną.

Į Lietuvą sugrįžo 1931-aisiais. Vėl įsikūrė Kaune ir čia 1932 m. įsteigė savo Kino ir teatro studiją.

Konstantinas Glinskis 1930 m. Fotografas nežinomas. Fotoreprodukcija iš RKIC archyvo

Konstantinas Glinskis „kaip artistas iš savo turtingos ir taurios asmenybės jis sukūrė mums visą galeriją personažų – labai įvairių, bet visuomet išgyventų ir įtikinamų. Kaip režisierius, jis pasižymėjo dideliu taktu, skoniu ir menine nuovoka, rasdamas deramą pusiausvyrą tarp realybės ir fantazijos, tarp tikrovės ir idealo. Kaip scenos pedagogas, jis brangino savo mokiniių individualybę, skatino juos ugdyti ir taurinti savo vidaus pasaulį, krauti savy menos išteklius. [...]“

„Lietuvių teatras. 1918–1929“, Vilnius., 1981, p.93.

J. Vaičkaus Kino ir teatro studiją lankydavo apie 100 žmonių. Jis čia dėstė ir nuo 1932 m. režisavo

Juozas Grybauskas. Fotografas nežinomas. Fotoreprodukcija iš RKIC archyvo

studijos vaidintus spektaklius. J. Vaičkus, bendradarbiaudamas su operatoriumi A. Žibu, sukūrė dokumentinius filmus apie Palangą ir poeto Maironio laidotuves. 1932-aisiais, planuodamas pradėti kurti lietuviškus vaidybinius filmus, jis dar įsteigė ir lietuviškų filmų kūrimo bendrovę „Lietfilmas“.

Tarp teatro, kino kūrėjų nesutarimų, konkurencijos būta ir tuo laikotarpiu. J. Vaičkus patyrė didelį smūgį sužinojęs, kad dalis jo auklėtinių perėjo mokyti ir dirbti pas Maskvoje teatro studijas baigusį ir ten keletą metų aktoriumi dirbusį, 1929 m. gyventi ir dirbti į Lietuvą sugrįžusį režisierių, aktorių ir pedagogą Andrių Oleką-Žilinską (1893–1948), kuris 1929–1935 m. dirbo aktoriumi ir režisieriumi Valstybės teatre Kaune, 1929–1935 m. mokytoju Valstybės teatro Vaidybos mokykloje. A. Oleka-Žilinskas 1933 m. buvo Jaunųjų teatro vadovas, o vėliau išvyko į JAV ir nuo 1935 m. vadovavo Niujorko teatro trupei.

J. Vaičkus mirė anksti – 1935-aisiais, sulaukęs vos 50 metų amžiaus. Jis palaidotas Kauno Eigulių kapinėse. Įamžinant J. Vaičkaus asmenybę 1975 m.

jo gimtinėje Zastaučių kaime buvo atidarytas ir ilgą laiką veikė muziejus. Mažeikiuose J. Vaičkaus nuopelnus šiam kraštui primena miesto parke stovinti skulptoriaus Jono Meškelevičiaus sukurta ir čia 1984 m. pastatyta Juozo Vaičkaus skulptūra.

JUOZAS GRYBAUSKAS

XX a. pirmojoje pusėje plėtojant Lietuvos profesionalų teatrą svarbų vaidmenį atliko iš Kelmės kilęs aktorius, režisierius Juozas Grybauskas (1906–1964). Jis 1925–1931m. mokėsi Kaune veikusio Lietuvos universiteto (nuo 1930 m. – Vytauto Didžiojo universitetas) Humanitarinių mokslų fakultete. Studijų metais lankė Balio Sruogos vadovaujamą teatro seminarą. 1931-aisiais kartu su bendraminčiais studijų draugais įkūrė studentų teatrą „Stedra“ bei darbininkų klubo „Viltis“ teatro grupę. Lankė Valstybės teatro vaidybos mokyklą ir ją 1932m. baigė. 1933 m. tapo Valstybės teatro aktoriumi. 1933m. inicijavo Lietuvos teatro draugijos įkūrimą, o ją įsteigus, 1933–1934 m. šiai draugijai vadovavo. Buvo ir vienas iš 1933–1934 m. veikusio Jaunųjų teatro kūrėjų, 1935–1938 m. – Valstybės teatro Klaipėdos skyriaus aktorius, 1938–1939m. – Klaipėdos radiofono darbuotojas. 1940 m. buvo paskirtas eiti Valstybės teatro direktoriaus pareigas. 1944–1945m. vadovavo Vilniaus dramos teatrui, buvo jo meno vadovas, 1947–1954 m. – LSSR operos ir baleto teatro vyriausiasis režisierius (1947–1948 m., 1953–1955m. – ir direktorius), nuo 1954m. – režisierius. 1951–1954 m. jis ėjo ir atsakingas visuomenines pareigas – buvo LSSR teatro draugijos valdybos pirmininkas.

J. Grybauskas porą kartų jis buvo apdovanotas SSRS skirtomis premijomis, 1954 m. jam suteiktas LSSR nusipelnusio meno veikėjo, 1964 m. – LSSR liaudies artisto vardas.

JUOZAS MILTINIS

„Režisierius ir aktorius Juozas Miltinis (1907–1994) – daugiabriaunė, nenuspėjama, nepaprastai

(Nukelta į 8 p.)

Panevėžio apskrities Gabrielės-Petkevičaitės-Bitės elektroninio leidinio „Juozas Miltinis. Teatras kaip ugnies žemė“ (Panevėžys, 2017) viršelis

atkakli ir tikslinga, su tvirtu gyvenimo prasmės pojūčiu asmenybė. Dabar, žvelgiant per laiko atstumą, galima matyti jo kūrybinių užmojų rezultatus – sukurtas intelektualinės ir filosofinės minties teatras, režisuota ir į teatro sceną perkelta apie 90 spektaklių, organizuota ir įkurta daugiau panašių analogų Lietuvoje neturinti, prie Panevėžio dramos teatro veikusių aktorių rengimo studija. Tokios išskirtinės asmenybės įdomios ir jų gyvenimo bei veiklos laikotarpiu, ir tada, kai nutolsta nuo savo tiesioginės veiklos, pasitraukia iš aktyvaus kūrybinio gyvenimo sūkurio, tačiau niekada nesustoja – užsiima saviugda ir savikūra. [...]

Angelė Mikelinskaitė

Tikra Lietuvos teatro legenda yra 1907 m. rugėjo 3 d. Akmenės rajono Dabikinės kaime gimęs aktorius, režisierius, teatro pedagogas, ilgametis Panevėžio dramos teatro direktorius ir meno vadovas Juozas Miltinis (1907–1994).

Dabikinėje jis gyveno šešerius metus. 1913-aisiais su tėvais persikėlė į Mažeikių rajono Ramoniškės kaimą – Juozo mamos gimtinę. Šeima gyveno nepasiturinčiai, tad jo vaikystė buvo tokia pati, kaip anuomet daugumos kitų kaimo vaikų – teko ir bandą ganyti, ir duonos vertę suprasti. Iš pradžių mokėsi namuose, o 1920 m. pradėjo lankyti Grybauskių dvare Gyvoliuose veikusios mokyklos ketvirtąjį skyrių. Vėliau, 1922–1925 m., mokėsi Vieksnių pro-

gimnazijoje, 1926–1927 m. – Kauno jėzuitų gimnazijoje. Vėliau, dirbdamas Vieksnių valsčiaus raštininku, privačiai užbaigė visą gimnazijos kursą. Jau būdamas dvidešimtmetis išvyko į Kauną ir čia 1928–1931 m. lankė prie Valstybės teatro veikusią Vaidybos mokyklą, kurioje tapo režisieriaus ir aktorius Konstantino Glinskio mokiniu, 1928 m. pradėjo kurti vaidmenis profesionaliame teatre. 1931–1932 m. buvo Šiaulių dramos teatro aktorius. 1932–1937 m. žinias gilino Paryžiuje – 1932 m. lankė Luvro meno mokyklą, klausėsi paskaitų Sorbonos universitete, 1933–1936 m. mokėsi Šarlio Diuleno (*Charles Dullin*) vaidybos studijoje. Besimokydamas dirbo Kapucinų bulvaru teatre, vaidino „Pathé Nathan“ kino studijos kuriamuose filmuose. 1937 m. sugrįžo į Kauną, bet čia ilgai neužsibuvo. 1938 m., gavęs privačių asmenų paramą, kurį laiką gyveno Londone. Ten domėjosi teatrų veikla, lankė spektaklius, gilino anglų kalbos žinias. 1938–1939 m. bendradarbiavo „Naujojoje Romuvoje“ – šis leidinys spausdino jo teatro kritikos straipsnius. 1938 m. sugrįžęs į Kauną tapo teatrų konsultantu, pradėjo dirbti Kauno Darbo rūmuose veikusioje teatro studijoje, kurią lankė aktorais siekiantys tapti jauni žmonės, tarp jų ir Jonas Alekna, Bronius Babkauskas, Vaclovas Blėdžius, Jadvyga Matulytė, Kazys Vitkus.

1940 m. gruodžio mėnesį J. Miltinis buvo Panevėžio dramos teatro aktorius, turintis teisę režisuoti. Čia jis kūrė vaidmenis ir režisavo spektaklius 1940–1954 metais. Tuo laikotarpiu pradėjo bendradarbiauti su Lietuvos kino studija – 1953–1968 m. sukūrė vaidmenis penkiuose vaidybiniuose filmuose.

1954 m. pradžioje iš Panevėžio dramos teatro jis buvo pašalintas, pasak ano meto valdininkų, už formalistinę režisūrą, K. Stanislovskio mokyklos nuostatų nepaisymą. Kurį laiką, 1954–1959 m., buvo Lietuvos kino studijos aktorius ir dubliažo režisierius. 1959-aisiais gyvenimo kelias jį vėl sugrąžino į Panevėžio dramos teatrą. Čia jis 1959–1980 m. dirbo vyriausiuoju režisieriumi. Į šias pareigas valdžios buvo paskirtas oficialiai. Tarp žymiausių jo ugdytinių, be jau paminėtų, Kauno Darbo rūmuose veikusią teatro studiją lankusių talentingų aktorių, buvo ir Donatas Banionis, Gediminas Karka, Algimantas Masiulis, Stasys Petronaitis, Eugenija Šulgaitė, Regina Zdanavičiūtė ir būrys

kitų ryškių Lietuvos teatro ir kino asmenybių.

Paskutinįjį spektaklį J. Miltinis režisavo 1980 metais. Tai buvo A. de Musse „Žibintas“.

Kurdamas spektaklius teatro trupeirežisierius būdavo reiklus ir griežtas. Rašytojas ir žurnalistas Tomas Sakalauskas knygoje „Miltinio apologija“ rašo: „*J. Miltinio charakteris – nepakenčiamas. Jis – absoliutus egocentrikas. Neturi noro ir kantrybės kito išklaudyti. Nė lašo neturi gailestingumo. Nelauk iš jo pagalbos. Jis negali būti draugas kasdieniniame gyvenime. Neturi moters. Konfliktai nenumalsta. Kai kas bando prieštarauti, bematant išiplieskia, išleidžia spyglius ir puola, lyg tai būtų pasikėsinimas į jo laisvę. Jis irzlus, sarkastiškas, besišaipantis. Kandus*“.

Nepaisant to, Panevėžio dramos teatrui ir visai Lietuvai J. Miltinis buvo didžiulė dovana. Tais metais Panevėžyje susiformavo J. Miltinio teatro mokykla, kuri išugdė daug puikių, ryškių pėdsaką šalies kultūros istorijoje palikusių scenos meistrų.

Sovietmečiu J. Miltinis tuometinei valdžiai nebuvo palankus. Jis jos persekiojimo nuolat susilaukdavo ne tik dėl to, kad tada buvo vienintelis Lietuvos teatro režisierius, mokėsis Vakaruose, bet ir dėl režisuojamuose spektakliuose viešai keliamų idėjų ir savo aštraus būdo. Nepaisant to, jo kūrybinis darbas net ir tada buvo aukštai vertinamas. 1948 m. jam suteiktas LSSR nusipelnusio artisto vardas, 1965 m. – LSSR liaudies artisto vardas, 1965 m. jam įteikta LSSR valstybinė premija, 1973 m. suteiktas SSRS liaudies artisto vardas, 1977 m. įteiktas Tautų draugystės ordinas, 1980 m. suteiktas Panevėžio miesto garbės piliečio vardas. Vėliau, 1994 m., jis apdovanotas DLK Gedimino 3 laipsnio ordinu, 1995 m. jam suteiktas Prancūzijos skiriamas Meno ir literatūros ordino riterio vardas.

Juozas Miltinis mirė 1994 m. liepos 13 d. Panevėžyje. Palaidotas Panevėžio Ramygalos gatvės kapinėse. Įamžinant jo atminimą, 1995 m. Panevėžio dramos teatrui ir Panevėžio 7-ajai vidurinei mokyklai suteiktas Juozo Miltinio vardas, 1996 m. jo buvusiame bute įkurtas Juozo Miltinio palikimo studijų centras. 2007-aisiais, mint J. Miltinio gimimo 100-ąsias metines, Panevėžyje pastatytas skulptoriaus Regimanto Midvikio sukurtas J. Miltinio paminklas. Tais metais buvo sukurtas ir dokumentinis filmas „Labas vakaras, monsieur Miltini“ (rež. Antanas Maciulevičius), išleistas J. Miltiniui

Rūtos Skendelienės knygos „Juozas Miltinis. Kūrybinė studija“ (Kaunas, 1995) viršelis

skirtas pašto ženklas (dail. Aušrelė Ratkevičienė). Apie šį kūrėją yra sukurta ir daugiau filmų: „J. Miltinis. Monologai“ (1988, režisierius G. Lukšas), „Paryžiaus pusėn – Juozo Miltinio link“ (1992, režisierius Saulius Sruogis), „J. Miltinis. Atominės akimirkos“ (1996, režisierius Petras Savickis), „J. Miltinis. Tolesnis atomo skaldymas“ (1997, režisierius P. Savickis), „Juozas Miltinis. Nežinomas interviu“ (2000, režisierius Raimundas Banionis), „Juozas Miltinis. Knygos gravitacija“ (2014, režisierius A. Kėleris), „Režisierius Juozas Miltinis“ (2017, režisierius Justinas Lingys). Nemažai J. Miltiniui skirta ir knygų, tarp jų: T. Sakalauskas „Monologai: Miltinio gyvenimas“ (Vilnius, 1981), „Miltinio apologija“ (Vilnius 1999); „Juozas Miltinis: Bibliografija (1932–1992)“ (Panevėžys, 1993); „Juozo Miltinio repeticijos“ (3 knygos, sudarė J. Glinskis, Vilnius 1997–1999); „Režisieriaus Juozo

(Nukelta į 10 p.)

2012 m. Vilniuje išleistos Rasos Vasinauskaitės sudarytos knygos „Eimunto Nekrošiaus teatras: pokalbiai, recenzijos, straipsniai, 1991–2010“ viršelis

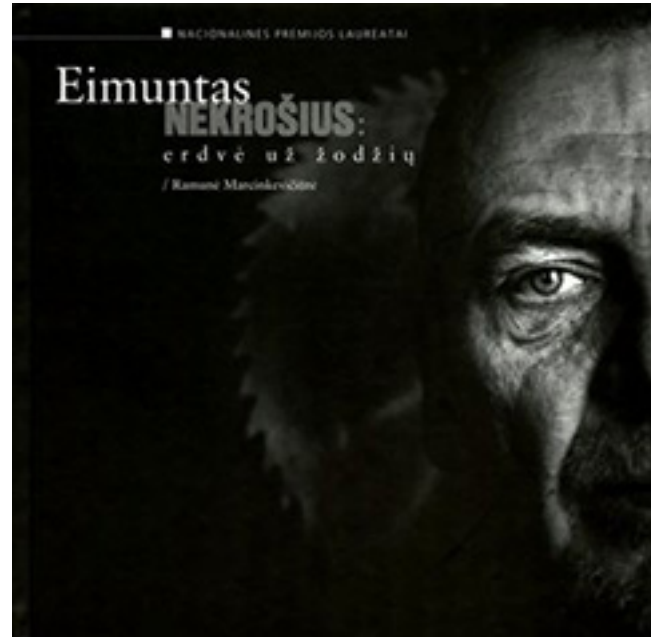
Miltinio dailės kūrinių rinkinio katalogas: Tapyba, grafika, skulptūra“, sudarė R. Klimavičius (Panevėžys, 2004); „Juozo Miltinio asmeninė biblioteka: Katalogas“, sudarė A. Mikelinskaitė (Panevėžys, 2008), „Menininkas ir asmenybė“ (Vilnius, 2008); „Juozas Miltinis: Teatras kaip Ugnies žemė“, sudarė A. Mikelinskaitė (Panevėžys 2015, papildytas ir pataisytas leidimas 2017).

Puoselėdami J. Miltinio atminimą panevėžiečiai yra sukūrę ir pažinčiai su juo skirtų elektroninių, internete viešai prieinamų kūrinių.

J. Miltinio kūryba iki šiol sulaukia didžiulio teatrologų, teatro keliu einančių žmonių dėmesio.

EIMUNTAS NEKROŠIUS

„Žmonėms talentas nepersiduoda. Tu negali gimti ir iš kažko perimti žinias. Nuo pat pirmo žingsnio visa atsakomybė krenta ant jauno žmogaus. Pradžioje aš kokius tris, keturis metus susidūriau su aktorių

Ramunės Marcinkevičiūtės knygos „Eimuntas Nekrošius: erdvė už žodžių“ (Vilnius, 2022) viršelis

nepasitikėjimu. Vėliau jie priėmė mane. Gal nuo to laiko aš ir nepasitikiu aktoriais ir politikais. Mačiau, kaip režisierius sudrasko aktorai. Kaip kokioj Savanoj, gatavi vienas kitą papjauti... Yra tokių metų, kuriuos noriu pamiršti: ir santykiai juodi, ir nesisekė... Galų gale, tam tikras nežinojimas veda į priekį. Mes ypatingai skystis negalime. Yra kas dar sunkiau už mus gyvena. Aš lyginuosi su kitais menininkais – jiems tai pat nėra lengva. Visiems, kurie siekia aukštesnio rezultato, reikia labai daug dirbti. [...].“

Eimuntas Nekrošius, 2018 m.

Tarp žymiausių, novatoriškiausių ir pasaulyje plačiausiai žinomų, geriausiai vertinamų XX a. pab.–XXI a. pr. Lietuvos aktorių ir režisierių yra ir Raseinių rajono Pažodrio kaime gimęs Eimuntas Nekrošius (1952–2018). Jis režisūros studijas 1978m. baigė Maskvos A. Lunačiarskio teatro meno institute (Andrejaus Gončiarovo klasė). Tais pačiais metais sugrįžo į Lietuvą ir pradėjo dirbti režisieriumi Kauno dramos teatre. Po metų įsikūrė Vilniuje ir čia 1979–1991 m. ėjo Lietuvos valstybinio Jaunimo teatro režisieriaus pareigas, 1993–1997 m. buvo tarptautinio teatro festivalio LIFE režisierius. Jis kartu su Nadežda Gultiajeva ir Lietuvos Respublikos kultūros ministerija 1998 m. sausio 28 d. įsteigė viešąją įstaigą teatrą „Meno fortas“, joje dirbo meno vadovu ir režisieriumi. Dėstė Lie-

Ramunės Balevičiūtės knygos „Rimas Tuminas: teatras, tikresnis už gyvenimą“ (Vilnius, 2012) viršelis

tuvos muzikos ir teatro akademijoje, čia jam 2013 metais suteiktas akademijos Garbės daktaro vardas.

E. Nekrošiaus spektakliai užsienio šalyse buvo pradėti rodyti Lietuvos Atgimimo išvakarėse. 1984 m. jo aktorių trupė dalyvavo ir vaidino tarptautiniame Belgrado teatro festivalyje BITEF. Po šio debiuto ji buvo laukiama tiek kitų Europos šalių, tiek ir Azijos, Australijos, Šiaurės ir Pietų Amerikos teatrų scenose. Nemažai spektaklių jis yra sukūręs ir užsienio šalyse.

Iškirtinio kino mėgėjų dėmesio E. Nekrošius sulaukė 1983 m. sukūręs legendinio lakūno Stasio Girėno vaidmenį filme „Skrydis per Atlantą“ (rež. Raimondas Vabalas) ir Tėvo vaidmenį filme „Neapykamos pamokos“ (rež. Antanas Maciulevičius).

E. Nekrošiaus žmona buvo scenografė Nadežda Gultiajeva, sūnūs: scenografas Marius Nekrošius ir Martynas Nekrošius.

RIMAS TUMINAS

„Po Rimo Tumino spektaklio jautiesi lyg pabudęs iš sapno. Arba grįžęs iš šventės. Arba susitikęs su saviimi pačiu vaikystėje. Paskui dar ilgai nešiojiesi širdyje spektaklio nuotaiką, regi įspūdingus sceninius vaizdus.

Režisierius priklauso tai teatro menininkų kar-

Gražinos Baikštytės knygos „Rimo Tumino sodas“ (Vilnius, 2012) viršelis

tai, kuri paskutiniaisiais XX a. dešimtmečiais formavo Lietuvos, kaip teatro šalies, reputaciją. Autorinio režisūrinio teatro – vizualaus, poetiško, emociškai paveikaus.“

Ramunė Balevičiūtė, 2022 m.

Iš Žemaitijos yra kilęs ir vienas talentingiausių, pasaulyje plačiausiai žinomų XX a. pab.–XXI a. pr. teatro režisierių Rimas Tuminas. Jis gimė Kelmės rajono Pletkojų kaime 1952 m. sausio 20 dieną. Vėliau gyveno Alantoje (Molėtų r.), Rusneje, Pagričiuose (Šilutės r.), Videniškiuose (Molėtų r.), Endriejave (Klaipėdos r.), Klaipėdoje. 1970–1974m. Lietuvos valstybinėje konservatorijoje Vilniuje studijavo televizijos režisūrą, o 1978 m. – režisūrą Maskvos A. Lunačiarskio teatro meno institute. 1979–1990 m. režisavo spektaklius dabartiniame Lietuvos nacionaliniame dramos teatre, tuo pat metu (nuo

(Nukelta į 12 p.)

1981 m.) dėstė Lietuvos muzikos ir teatro akademijos Vaidybos ir režisūros katedroje, buvo ir Vilniaus dailės akademijos dėstytojas. 1990m. įsteigė Vilniaus mažąjį teatrą, 1995–1999m. jam vadavo. 2007–2022 m. buvo Valstybinio akademinio J.Vachtangovo teatro (Maskva) meno vadovas. Jis yra pastatęs spektaklių ir kitose šalyse.

2022-aisiais, pasak paties R. Tumino, patekęs į Rusijos propagandistų pinkles, ir Rusijai užpuolus Ukrainą, sugrįžo į Lietuvą. Tais metais Vilniaus Mažasis teatras su juo kaip ilgamečiu šio teatro meno vadovu nutraukė darbo sutartį.

R. Tumino režisūrinis darbas yra įvertintas aukštais Lietuvos apdovanojimais. 1994 m. jam paskirta Lietuvos nacionalinė kultūros ir meno premija už A. Čechovo „Vyšnių sodą“, G. Kanovičiaus „Nusišypsok mums, Viešpatie“ ir B. Brechto „Galijėjaus“ pastatymus, 1998 m. jis apdovanotas Lietuvos didžiojo kunigaikščio Gedimino ordino Komandoro kryžiumi už indėlį į tautinę kultūrą. Režisierius už savo kūrybinį darbą yra gavęs ir nemažai kitų šalių aukštų apdovanojimų.

JONAS VAITKUS

„Lietuvoje susiklostė išskirtinė, unikali kultūra. Tyrinėjant plačiau, galima kalbėti ir apie Miltoną, pas kurį Vaitkus atliko praktiką statant spektaklį „Mirties šokis“, bet esmė yra ta, kad tame teatre, koks susiklostė Lietuvoje – išskirtinai meniškas, nonkonformistinis, pakylėtas, filosofinis, – ypatingą vaidmenį suvaidino Jonas Vaitkus. Nes tas Kauno laikotarpis, kuris tęsėsi netrumpai (1975–1988), buvo būtent toks: socialus, politiškas, meniškas ir tiesiog šokiruojantis teatras. Nuo to laiko mes turime būtent tokio teatro suvokimą.[...]“

Oskaras Koršunovas

Iš Žemaitijos yra kilęs ir iškilus XX a. pab. – XXI a. pr. Lietuvos teatro ir kino režisierius, pedagogas Jonas Vaitkus. Jis gimė 1944 m. gegužės 20 d. Raseinių rajono Betygalos valsčiaus Armonų kaime.

J. Vaitkus 1969–1974 m. režisūrą studijavo Leningrado (dabar Sankt Peterburgas) valstybiniame teatro, muzikos ir kinematografijos institute. 1974–1975 m. dirbo Šiaulių dramos teatro vyriausiuoju režisieriumi, 1975–1978 m. buvo Kauno dramos

Jonas Vaitkus. Dmitrijaus Matvejevo nuotrauka

teatro režisierius, 1978–1980 m. žinias gilino Maskvoje vykusiuose dvimečiuose Valstybinio kinematografijos komiteto kursuose, 1980–1988 m. buvo Kauno dramos teatro vyriausiasis režisierius, 1980–1990 m. papildomai dirbo Lietuvos kino studijos režisieriumi, 1988–2018 m. dėstė Lietuvos valstybinės konservatorijos Aktorinio meistriškumo katedroje. Čia jam 1992 m. suteiktas docento vardas, 2006 m. – profesoriaus.

1990–1995 m. J. Vaitkus vadovavo dabartiniam Lietuvos nacionaliniam dramos teatrui. Yra buvęs kelių užsienio šalių vizituojantis vaidybos dėstytojas: 1991 m. – Emersono koledžo (Masačusetsas, JAV) Atlikėjų meno fakulteto; 1992–2002 m. – Staten Teater, Hogskole (Oslos); 2000 m. – Helsinkio valstybinės aukštosios teatro mokyklos; 2005m. – Kopenhagos nacionalinės teatro mokyklos, na o 2005 m. Krokuvos teatro akademijoje (Lenkija) jis aktoriams vedė Adomo Mickevičiaus „Vėlinių“ seminarus (*workshop*).

2008–2018 m. jis vadovavo Lietuvos rusų dramos teatrui (dabar Vilniaus senasis teatras), 2018–2022 m. buvo šio teatro vyriausiasis režisierius.

Sulaukęs viešų kaltinimų dėl netinkamo elgesio, 2018 m. vasario mėnesį J. Vaitkus pedagoginį darbą Lietuvos muzikos ir teatro akademijoje nutraukė.

Nemažai spektaklių J. Vaitkus yra sukūręs ir užsienio šalyse. Jo kūrybinis darbas yra aukštai įvertintas. 1987 m. J. Vaitkui įteikta LSSR valstybine premija, 1990 m. – „Scotman Fringe First Award“, Edinburgo Fringe festivalis (Škotija) prizas, 1990m. Tarptautiniame muzikinių filmų festivalyje Tbilisyje (Gruzija) – „Auksinės vilnos“ prizas už geriausią muzikinį filmą, 1996 m. – Šv.

Kristoforo prizas kaip geriausiam Vilniaus miesto metų režisieriui. 2003 m. jis tapo Lietuvos nacionalinės kultūros ir meno premijos laureatu, 2007 m. pripažintas geriausiu teatrinio sezono režisieriumi Lietuvoje (spektaklis „Burgundo kunigaikštystė“) ir apdovanotas „Auksiniu scenos kryžiumi“. 2008m. „Auksinis scenos kryžius“ jam kaip geriausiam metų režisieriui įteiktas už Petro Vaičiūno komediją „Patriotai“, režisuotą Valstybiniame jaunimo teatre, ir Davido Harrowerio dramą „Juodvarnis“ (Audronio Liugos produkcija). 2010 m. J. Vaitkui suteiktas dramaturgijos festivalio „Versmė“ geriausio režisieriaus vardas (spektakliai „Mergaitė, kurios bijojo Dievas“, „Barbora ir Žygimantas“). 2011 m. jis pripažintas geriausiu režisieriumi Rygoje vykusiame Baltijos šalių festivalyje (už spektaklį „Mergaitė, kurios bijojo Dievas“). 2013 m. jam įteiktas „Auksinis scenos kryžius“ už tuometiniame Lietuvos rusų dramos teatre pastatyto spektaklio „Eglutė pas Ivanovus“ režisūrą.

RAMUTIS RIMEIKIS

„Ramutį Rimeikį aš pavadinčiau tikru teatro karviu. Galvojant apie teatrą kaip apie tam tikrą valseybę, kurioje yra karalius, aikštingos freilinos, riteriai, kurie labai pasipūtę ir apie save manantys tik labai gerai, tai Rimeikis tiesiog dirba darbą. Ir tai jis daro labai atsidavęs. Nekreipdamas dėmesio į tai, kad kartais nemokėsiškai spektaklį stato vienas ar kitas režisierius, jis niekada nepuls į akis, nutylės, bet visą laiką padarys savo darbą. Kaip žmogus jis labai empatiškas, supranta tave. Jeigu tau reikia pagalba, jis visą laiką padės. Visada gali paklausti jo patarimo. [...]“

Arūnas Sakalauskas, 2020 m.

Lietuvoje XXI a. pr. tarp geriausių šalies režisierių tvirtas pozicijas užėmė ir iš Klaipėdos rajono Tilvikų kaimo kilęs aktorius ir režisierius Ramutis Rimeikis. Jis gimė 1950 m. kovo 30 dieną. 1957–1968 m. mokėsi Plungės rajono Kulių vidurinėje mokykloje. Vėliau, 1968–1972 m., studijavo aktorystės meną Lietuvos valstybinės konservatorijos (dabar Lietuvos muzikos ir teatro akademija) Teatro meno fakultete. Po studijų, 1972–1992 m., buvo dabartinio Lietuvos nacionalinio dramos teatro aktorius. 1992–1994 m. dirbo Kultūros ir švietimo ministerijos Menų depar-

Ramutis Rimeikis. Nuotrauka Dmitrijaus Matvedevo

tamento teatro sektoriaus vyriausiuoju specialistu, 1994–1997 m. – minėto departamento sektoriaus vadovu, 1997–2001 m. – šios ministerijos Menų skyriaus vyriausiuoju specialistu. 2011 m. buvo išrinktas Lietuvos teatro sąjungos pirmininku, 2021 m. jam patikėtos Lietuvos radijo ir televizijos komisijos nario pareigos.

Dirbdamas Kultūros ir švietimo ministerijoje bei eidamas atsakingas visuomenines pareigas aktorinės veiklos nenutraukė, toliau kūrė ir kuria vaidmenis Lietuvos nacionaliniame dramos teatre. Čia jis nuo 1993 m. režisuoja spektaklius. Jų yra sukūręs ir Panevėžio bei Klaipėdos teatruose.

NAUDOTA LITERATŪRA:

1. *Lietuvos nacionalinis dramos teatras*: <https://www.teatras.lt/>.
2. *Visuotinė lietuvių enciklopedija*: <https://www.vle.lt/>.
3. *Vikipedija. Laisvoji enciklopedija*: <https://lt.wikipedia.org/>.